

Ս Ի Ո Ն

ԺԵ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1941

ՆՈՅԵՄԲԵՐ — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

ԹԻԻ 11-12

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԱՅ ՍՓԻԻՌԸ

(ԵՐԿՈՒ ՊԱՏԵՐԱԶՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ)

Ա.

Մեր նախորդ Խմբագրականներով, տուինք իր ընդհանուր զիծերուն մէջ, Հայ Երուսաղէմի երկու պատերազմներու միջև սկսուած և յառաջ տարուած կրօնական, կրթական, և տնտեսական զործունէութեան իրագործումները, որոնք աւելի քան զոնացուցիչ էին, նուաճումներ ըլլալու աստիճան:

Կրօնական և մշակութային այդ արդիւնքը՝ վստահական հաստատութեան մը պարիսպներէն ներս իրագործուած, ինքնայատուկ պարագայ մըն է, թէև ինքզինքին հետ հաշտ, բայց քիչ հաղորդ՝ Հայ Սփիւռքի ամբողջականութեան, հեռուէ հեռու միայն կցորդ անոր հոգեկան ու մտաւոր ապրումներուն:

Ազգային արժէքներուն հաւատարիմ մնալ, անոնց զիտակցութիւնը ունենալ, և մշակուածը հանրացնել, տարբեր աշխատանքներ են: Մտածումի, զգացումի և կամեցողութեան ինքնուրոյն այդ կերպերը կը կարօտին հայ զիտունի, զրազէտի, արուեստագէտի և քաղաքագէտի զործունէութեան, կարենալ՝ տուեալ ժամանակի մէջ, որ մեր օրերու կեանքն է, ստեղծելու համար ոգին որ մերը ըլլայ: Հայ Երուսաղէմը հաւատարիմ իր աւանդութեան, կ'իրագործէ վերոյիշեալներէն առաջինը միայն: Մնացեալներուն իրագործումը կը կարօտի սփիւռքի միահամուռ և հաշտ մասնակցութեան, որ դժբախտաբար տակաւին կարելի չէ, հակառակ ամենուրեք զգացուած կարօտադին կամեցողութեան և փափաքներուն:

Հայ գաղթաշխարհը, իր ֆիզիքական տարանջատումներու պատկերով, կը ներկայանայ նաև կրթական, կրօնական և ընկերային մարզերու մէջ: Մեզի չեն պակսիր տնտեսական զոնացուցիչ պայմաններ, մեր մէջ սկարացած չեն նաև կրօնական ու կրթական զգացումները, ոչ ալ իբրև ազգ ապրելու զիտակցութիւնը, բայց մեզի, երկու պատերազմներու միջև ապրող սփիւռքի սերունդին, կը պակսի այս բոլորը ոգևորող և նպատակաւորող աշխարհայեացքը՝ անանուն, բայց իրական, զոր դժուար է որակել: Կուսակցութիւնները, յարանունութիւնները, անհատապաշտ անիշխանական ձգտումներ, և անոնց իրարու

նկատմամբ ունեցած անհանդուրժող և անզիջող ողին անշուշտ դեր մը ունին, սակայն ստեղծիչը չեն անոր։ Այս բոլորէն վեր, տիրարար իշխող համազգային գիտակցութիւն մը կարելի չեղաւ ցարդ մշտել չայ Սփիւռքի մէջ։ Հայութեան այդ պատրաստութեան մէջ եկեղեցին, դպրոցներ և կուսակցութիւններ առանձնաբար, իրենց ուժերուն ներած չափով, կը ջանան պայծառացնել այդ գիտակցութիւնը և արմատացնել դայն։ Սակայն ցարդ համադրո՞ծ և ծրագրուած աշխատանք մը տարուած չէ։ Ընդհակառակն զիրար արդիւնող և ձախողանքի մատնող տրամագրութիւններ և զործունէութիւններ կը թուին աւելցած։

Սփիւռքի հայ ժողովուրդը տակաւ կը կորսնցնէ խոշոր չափերով հայ ողիին յատկանիշերը։ Տարբեր ազգութիւններու և մշակոյթներու մաշումին ենթակայ, ան կարծես թէ դադրած է դարաւոր մշակութային կեանքի տէր ժողովուրդի մը համբաւին հաւատարիմ ըլլալէ։ Այս հանգամանքին արդիւնքն է թերևս որ այսօր դէպքերը կը վարեն մեր ճակատագիրը, բայց էր երբեմն երբ մենք մեր կեանքը կը շինէինք դէպքերու ազդեցութենէն վեր իմաստութեամբ մը և մշտնջենով։

Ճիշդ է թէ ապրուստին հոգը, գաւակներու ապագան, ապահով կեանքի մը պահանջը, միջավայրին յարմարելու անզգալի հարկադրանքը, ինքնապահպանման պարտքն ու բնազդը կը տկարացնեն լայն չափերով։ Գաղթաշխարհի հայը տակաւ կը զիջի այն արժէքներէն որոնք դեռ երէկ մեր անձեռնմխելի առաքինութիւնները կը կազմէին։

Իրողութիւն է թէ չայը գաղթաշխարհում դրուած է ճշմարիտ տաղ-նապին մէջ լինելու և չլինելու։ Եթէ սփիւռքի մէջ անձնիւր հայ դառնայ իր պատկանած երկրի քաղաքացին, իր գաւակներուն տայ միայն այդ երկրի դաստիարակութիւնը, ապրի նոյն աշխարհամասի քաղաքական կեանքով և մշակոյթով, բոլոր դժուարութիւնները կը հարթուին, բայց կը չքանայ նաև հայութիւնը։ Սակայն անհատաբար միայն մարդիկ կրնան այս կերպ խորհիլ, և որքան տկարանայ ազգային գիտակցութիւնը նոյն համեմատութեամբ կը շատնայ այս կերպ մտածող անհատներու թիւը։

Հակառակ արտաքին հաստատ իր հիմունքներուն, այս մտայնութիւնը բարեբախտաբար, անվերածելի մտայնութիւն մը չէ, մեր կարծիքով։ Հոս չենք աճեցնել դերը մեր ժողովուրդի ինքնապահպանման ամուր և խոր բնազդներուն, մէջտեղ է իր պատմութիւնը, առ այդ բազմաթիւ վկայութիւններով հարուստ։ Դէժ մենք կեցեր սուրով իսկ, հակառակ մեր տկարութեան, այդ ողիին սիրոյն, աշխարհակալ կայսրութեանց, և պահերձ մենք գմեզ։ Կը հաւատանք թէ կադմակերպուած, գիտակցուած և ազգովին հետապնդուած քանի մը հզօր սկզբունքներ մեզ կրնան ազատագրել լինել-չլինելու այս տաղնապէս։

Սփիւռքի հայութիւնը իբրև քանակ, որակ և կարելիութիւն արհամարհելի չըլլալով հանգերձ, հանգերձուած չէ միամինակը իրացնելու թերևս այս հանգանակներուն պահանջները։ Անցողակի դիտել կուտանք որ մեր ժողովուրդը իր կէսէն աւելիովը մեր հայրենիքին մէջ, մեզ կը ծառայէ զերազոյն ապաստան, խրախոյս և օրինակ. պայման՝ որ ասկէ առաջ սերունդներու ոգորումներուն պակսած է յաճախ։

Չայ ընտանիքը որ մեր կեանքի ամենէն մաքուր և նուիրական հաստա-

տուժիւններէն մին նկատուած է միշտ, այսօր մեծաւ մասամբ չունի իր հին օրերու նուիրական և անխորտակելի միութիւնը։ Որո՞ւն համար զաղանիք է այսօր դարձ կենցաղի, սրբապիղծ դրժումներու, լպիրճ մծկնէութեանց և ապօրէն կենակցութեանց ընդվեցնող այն տեսարանները, որոնք կը պարզուին շարունակ, ուրեք ուրեք, ամենէն մեծաշուք ապարանքներէն սկսեալ մինչև ամենէն խոնարհ խրճիթներուն մէջ, հոս՝ անտես և անաղմուկ, հոն՝ յայտնի գայթակղութեանց մէջ քանդելով ընտանիքին և ընկերութեան հիմերը։ Ընտանիքը կադմալուծող խոշոր ազդակներ են նաև օտար կրթութիւնը, օտար ամուսնութիւնները, օտար բարքեր, որոնց հետ այնքան զիւրին հաշտուելու զգայարանքները տակաւ կը զօրանան մեր մէջ։

Էջեր պէտք են սեւեռելու համար այս քայքայումին մեծ զիծերը՝ հայ ընտանիքի յղացքէն ներս. մեր ցաւը հոն է որ այս աղճատումը, քանդումը եթէ երբեք կը մնան ենթակայ անխուսափելի ազդակներու, մեր դերը, մեր սեպհական անփութութիւնը նուազ չեն այս արդիւնքին մէջ։ Ընտանեկան սրբութեան այս աղօտումը՝ սկիզբ առած տարադրութեան դժոխքէն, ատեն չէ ունեցած սրբադրուելու զօրաւոր հակազդեցութեամբ մը։ Սփիւռքը տկարացուցած է իր կարգին այն զօրաւոր արամադրութիւնները որով դիմաւորած էինք թշնամիին ծրագիրները, և մեր կրցած զէնքերով պաշտանած մեր ընտանիքը։ Այսօր այդ հերոսներուն զաւակները հեշտանքով կը դիմեն օտար յարկերու, և հոս է ողբերգութիւնը։

Հայ ընտանիքին շուրջ մեր այս դիտողութիւնները կ'ամբողջանան երբ նայուածք մը նետենք սփիւռքի մէջ հայ կրթական ճիգին վրայ։ Եւրոպայի ինչպէս Ամերիկայի, մէջն ըլլալով Իրանը, նախակրթութիւնը (տղուն հոգեկան կազմութեան այդ սրբազան ու անխորտակելի շրջանը) այլևս երազ մըն է։

Արևելքը, բացի Իրանէն, կը վայելէ առժամեայ ինքնօրէնութիւն մը իր կրթական աշխատանքին մէջ. մեր ուսուցումը ենթակայ չէ պետական հակաիշոխ, մեր ձեռքն է անոր բարեւաւումը, զայն հոգեզէն և ապրեցնող դրութիւն մը ընելու կարելիութիւնը, որ գերազոյն կտակը եղաւ միշտ այս ժողովուրդին իր ինքնութիւնը տեսականացնելու գարաւոր ճիգերով։ Ի՞նչ է սակայն մեր ըրածը այս սուղ շրջանին. շատ քիչ բան մեր կարելիութիւններէն։ Մեր ներքին յիմարութիւնները՝ յարանուանական, կուսակցական, հայրենակցական հակամարտութեանց իբրև ծնունդ, կ'արդիւնեն որ մեր վարժարաններու մէջ համահայկական ոգին աճի և զօրանայ։ Հայ գրին և զրքին պաշտամունքէն տւելի՝ մեզի պակսածը զայն օգտադործելու ոգին է։

ԽՄԲ.

